

- учитель володіє навчальним матеріалом, на основі якого варіює вид і форму завдання, спрямованого на вироблення власної думки учня, розвиток його мислення, самостійності тощо;
- педагог створює умови для самореалізації, самовираження учнів, пропонує їм виконувати завдання творчого характеру, що ґрунтуються на їх музичному досвіді;
- учитель, взаємодіючи з дітьми, намагається створити позитивне емоційне середовище для роботи всіх учнів за допомогою надання їм можливості вибрати (форму роботи, спосіб виконання завдання, варіант відповіді та ін.);
- учитель конструє урок із врахуванням можливостей самореалізації кожного учня, врахування і використання його музично-художнього досвіду, використовує діалог як активну форму спілкування.

Література

1. **Альбуханова-Славская К.А.** Стратегии жизни / К.А.Альбуханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299с.
2. **Бабакова І., Власенко Е.** Педагогічні умови формування комунікативних умінь школярів підліткового віку в музично-естетичній діяльності / І. Бабакова, Е.Власенко // Рідна школа. – 2006.- № 1. – С.55-57.
3. **Дорошенко С.** Диалоговое и проблемное обучение на уроках музыки / С.Дорошенко // Искусство в школе. – 2008. - № 4.- С.6-8.
4. **Коваль Л.В.** Технологія взаємодії вчителя й учнів на різних етапах уроку / Л.В.Коваль // Початкова школа. – 2006. - № 10. – С.55-57.
5. **Пархоменко О.М.** Виховання гуманістично спрямованої особистості у позаурочний час / О.М.Пархоменко. – Черкаси, 2005. – 252с.
6. **Петрушин В.И.** Музыкальная психология: Учебное пособие /В.И.Петрушин. – М.Владос, 1997. – 384с.
7. **Ростовський О.Я.** Музична освіта в Україні на межі тисячоліть: стан, проблеми, перспективи /О.Я.Ростовський // Мистецтво та освіта. - 2000. – №4. – С.9-13.
8. **Олексюк О.М.** Сучасна музична освіта: інноваційний аспект /О.М.Олексюк // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. Серія «Педагогіка». Вип. 5. – К., 2001. – 172с.

УДК 374.784

В.В. Григор'єва

ФОРМУВАННЯ АРТИСТИЗМУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА

В статье рассматривается проблема формирования артистизма подростков в условиях хорового исполнительства. Определён потенциал артистизма как ценностного качества личности, которое обеспечивает эстетическую направленность, облегчает коммуникацию и позволяет успешно адаптироваться и полноценно творчески реализоваться молодёжи в социуме. Обусловлены педагогические условия формирования артистизма средствами хорового театра как одной из форм хорового исполнительства.

Ключевые слова: *артистизм, подростки, хоровой театр, художественная деятельность.*

In the article considered the problem of the formation of artistry adolescents in choral singing. We define the potential of the value of artistry as personality traits, which provides aesthetic orientation, facilitates communication and to successfully adapt and fully realized creative youth in society. Due pedagogical conditions of formation of choral artistry means of theater as a form of choral singing.

Keywords: *artistry, teens, choral theater, art activity.*

У сучасному суспільстві молоде покоління стає більш активним і рівноправним його учасником. Це дає змогу будувати шкільну та позашкільну роботу за новими завданнями, методиками, технологіями. Мистецькі об'єднання школярів є, безперечно, необхідним для підлітка інститутом соціалізації, самовираження, самоствердження, самовизначення. У таких об'єднаннях головна увага приділяється не навчанню, а формуванню креативності та артистичності особистості завдяки різним видам діяльності.

На сучасному етапі проблема формування артистизму стає все більш актуальною для педагогічного знання. Науковий інтерес викликає потенціал артистизму як ціннісної якості особистості, що забезпечує естетичну спрямованість, полегшує комунікацію, дозволяє успішно адаптуватися та повноцінно творчо реалізуватися у соціумі. Вирішення проблеми формування артистизму найбільш природно відбувається шляхом звернення щодо досвіду мистецтва, у якому артистизм є однією з ключових якостей, котрий визначає рівень особистісного розвитку митця.

Феномен артистизму втілює в собі цілий комплекс значень. Його багатоаспектність визначається розташуванням на «стику» взаємин мистецтва й щоденності, творчості й праці, індивіда й суспільства, внутрішньої й зовнішньої сфери людської особистості. В особистісному аспекті артистизм представляється багатоскладовою інтегративною якістю, в основі якої лежать здатність до перевтілення та імпровізації, можливість створювати нову реальність у творчому спілкуванні, здатність викликати емоційні переживання заданої якості та справити яскраве, вирашне враження.

У педагогічних дослідженнях (Ю. П. Азаров, Л. А. Баренбойм, О. О. Булахова, І. А. Зязюн, В. А. Кан-Калик, А. Й. Капська, Л. І. Міщик, С. О. Сисоєва) аналізуються різноманітні аспекти проблеми формування артистизму у школярів різних вікових груп, відзначаються властивості, які його характеризують. Аналіз робіт показав, що у науковій літературі це поняття трактується неоднозначно. Так, В. Загвязинський вважає, що артистизм – особлива, образно-емоційна мова творення нового; проникливий стиль співтворчості педагога й учня, орієнтований на розуміння та діалог з іншим, другодомінантність; витончене й тонке мереживо створення живого почуття, знання й змісту, що народжуються “тут і зараз” [1, с. 31]. Це здатність майже миттєво переключатися на нові ситуації, опинятися в новому образі. Це багатство особистісних проявів, образний шлях постановки й вирішення проблеми, гра уяви, добірність, натхнення, відчуття внутрішньої волі.

О. Булатова, доповнюючи характеристику В. Загвязинського, відзначає, що артистизм – не тільки здатність красиво, переконливо щось передати, а й, емоційно вплинути на вихованця. Справжній артистизм – це краса й багатство внутрішнього світу педагога, уміння розв'язувати завдання, проектувати майбутнє, втілюючи його в образах, використовуючи фантазію та інтуїцію, гармонійно зіставляючи логічне та естетичне. Артистизму не можна навчитися, прочитавши або запам'ятавши положення, які містяться в книгах. Можна зрозуміти й прийняти ідеї, включитися в роботу щодо виявлення та розвитку здібностей і вмінь, пов'язаних із фантазією та інтуїцією, імпровізацією, технікою та виразністю мови й рухів, самопрезентацією, відкритістю, переконливістю в служінні добру й красі, у пробудженні та формуванні кращих рис довірених педагогові молодих людей [2, с. 47].

Розвиток й формування артистизму має особливу значущість для підліткового віку. На цьому етапі становлення особистості відзначається активний розвиток моральних й естетичних почуттів, становлення та стабілізація характеру, оволодіння певним комплексом соціальних ролей. Пора ранньої юності характеризується романтичним ставленням до навколишнього світу, емоційною піднесеністю психічного життя, посиленням інтелектуальних основ пізнання дійсності.

Артистизм трактується не тільки як здатність до перевтілення, але і як цілісна система особистісних рис, котрі сприяють вільному самовираженню особистості. Тим самим особистість наче створює себе заново. Цей процес включає не тільки задум, але і його

утілення, успішність цього залежить від глибини підготовчої роботи й від високого ступеня сформованості особистості [3, с. 112].

Художня діяльність є найбільш сенситивною до проблеми формування артистизму. Вона концентрує в собі естетичне в його «найбільш довершеному вигляді» [1, с. 180], по-друге, несе творчий потенціал, служить «полем» творчого самовираження людини, середовищем, у якому вона не тільки творить нову дійсність, але й перетворює саму себе, по-третє, представляє багаторівневий акт художньої комунікації, що припускає «внутрішній діалог», міжособистісну взаємодію суб'єктів художньої діяльності в процесі творчості, діалог культур. У художній діяльності проблема формування артистизму найбільш істотна для художнього виконавства (театр, музично-сценічні види мистецтва), де в артистичних діях втілюється художній образ, реалізується авторський задум. Артистизм відображає «ідеальне» уявлення виконавця про інтерпретацію твору, прагнення до творчої досконалості.

У тих видах мистецтва, які припускають спільне виконання художніх творів групою або колективом, артистизм реалізується в уміннях людини погоджувати власні дії з діями інших, спільно з партнером переборюючи перешкоди на шляху досягнення мети, відповідним чином «налаштовуючи» їх хід.

Висловлені положення дозволяють уточнити поняття «артистизм» щодо умов хорового виконавства. Артистизм - якість суб'єкта художньо-виконавської діяльності, що проявляється у відтворенні, інтерпретації художнього образу твору та в характері його впливу на реципієнта мистецтва. У хоровій діяльності суб'єктом останньої може бути окремий виконавець, хорова група, хоровий колектив тощо. Складовими артистизму виступають: прагнення до експресивної насиченості виконання; прагнення до технічної досконалості (віртуозності) виконання; спрямованість на досягнення художньої образності виконання. Реалізація цих складових дозволяє адекватно й дохідливо передаючи образний стрій твору, художній задум автора, досягати художньо-творчого результату високого рівня і домагатися глибини художнього враження в аудиторії.

Одним із напрямків сучасного хорового виконавства є хоровий театр. У хоровому театрі складаються нові, відмінні від традиційних, умови для формування артистизму в підлітків. Його специфіка визначається здатністю на основі камерної академічної співочої манери хорового співу створювати музично-сценічні дійства, у яких кожний виконавець одночасно є співаком, пластичним артистом та драматичним актором. [4, с. 21].

У діяльності хорового театру синтезуються засоби виразності музичного і театрального мистецтва. Використання театралізації, тобто інтерпретації хорових творів за допомогою простору сцени, персоніфікації акторів, сценічної дії, дозволяє виходити за рамки монохудожньої виконавської діяльності в сферу поліхудожності. Посилення виразних можливостей хорового співу відбувається за рахунок візуалізації дії та її постановок (жестикауляція, сценічний рух, мізансценування простору, сценографія, рольовий розподіл артистів). Діяльність здобуває поліхудожній характер у поєднанні вербальних (вокально-мовних) і невербальних дій, що доповнюють один одного в розкритті художнього образу.

Художньо-комунікативні умови хорового театру формуються на основі музично-драматичної дії, що розгортається на сцені. В умовах хорового театру в коло спілкування включаються не тільки самі учасники художньо-творчого процесу, але й слухачка (глядацька) аудиторія. Взаємодія припускає не тільки контактування, вона розрахована на активність сприймаючого, будується на «очікуванні» емоційного відгуку, відповіді, реакції реципієнта. Тому дії виконавців в хоровому театрі більш підлеглі обставинам комунікації, ситуації, її атмосфері. У той же час нерегламентованість умов, залежність власних дій виконавця від емоційних станів інших потребують від артиста хорового театру прояву чуйності (емпатичної здатності) у процесі драматичного «діалогу». Виконавець хорового театру повинен уміти імпровізувати, діяти часом спонтанно й непередбачено, «приспосовуючись» до дій своїх партнерів, «приміряючись» у силі та якості свого впливу на аудиторію.

Художні умови хорового театру акцентують увагу на творчій індивідуальності кожного артиста. Виконуючи ту або іншу роль, учасник хорового театру є провідником

особистісного змісту, демонструючи у своїх діях, з одного боку, глибину розуміння задуму автора художнього твору, а з іншого - самотність власної інтерпретації. Художній результат ставиться у залежність не тільки від злагодженості творчої роботи всіх учасників хорового колективу, але й від сольної майстерності, особистісної зацікавленості, творчого внеску кожного.

Для того, щоб виділені якості художньо-виконавської діяльності хорового театру виявилися ефективними, необхідно доповнити їх рядом педагогічних умов.

У репертуарі хорового театру використовуються, як правило, твори з яскраво вираженою музичною драматургією, що припускають ієрархічну взаємодію художніх образів та містять драматичний конфлікт. Робота над такими творами сприяє розкриттю емоційного світу підлітка, формує інтерес до художньо-виконавської діяльності. У відборі репертуару важливо забезпечити стильову й жанрову розмаїтість хорових добутків, що дозволяє дати уявлення про багатство хорового співу, його кращі зразки, забезпечити тим самим формування художнього смаку. Широта і посилення складності творчих виконавських завдань, запропонованих у ході освоєння хорових творів, буде сприяти вдосконаленню артистичних дій. Необхідно звертати увагу і на сучасність звучання запропонованих підліткам творів, це підтримує мотивацію, задовольняє естетичні потреби школярів. У відборі репертуару також варто дотримуватися основних дидактичних вимог: облік вікових і індивідуальних особливостей дітей, поступовість в ускладненні змісту діяльності, орієнтація на зону найближчого розвитку тощо.

У процесі роботи викладач повинен враховувати, що дитячий колектив виступає не тільки як художньо-творча одиниця, здатна здійснювати весь комплекс завдань виконавського мистецтва, але одночасно як виховний інструмент, як особлива колективна форма організації педагогічного процесу. Дитячий колектив - це цілеспрямовано створене об'єднання дітей, якому властиві спільність цілей, діяльності, турбота про загальний результат, певна організація на основі колективних зв'язків, особливий характер спілкування (А. С. Макаренко, С. Т. Шацький, В. О. Сухомлинський, В. І. Іванов, Л. І. Новікова, Т. А. Куракін та ін.). Перспективи формування артистизму, що задаються художніми умовами хорового театру, можуть бути реалізовані повною мірою, якщо в дитячому колективі встановлюється гуманістичний характер відносин, урівноважуються особистісні й колективні цілі розвитку, ефективно вирішуються завдання гармонізації формальних і неформальних структур колективу, задаються ціннісні змістовні основи колективної діяльності.

В. І. Слободчиков для позначення колективних форм організації спільної діяльності дітей і дорослих у межах освітнього простору вводить поняття «дитячо-дорослої спів-буттєвої спільності». Таке об'єднання орієнтується на виховання людини творчої та особистісно самоцінної. У середині нього стає можливим формування людських здібностей, «що дозволяють індивідові, по-перше, входити в різні спільності й прилучатися до певних форм культури, а по-друге, виходити зі спільності, індивідуалізуватися і самому творити нові форми, тобто бути самотніми» [6, с. 175].

Життєдіяльність дитячого колективу хорового театру наповнюється ситуаціями розвитку, у яких підліток входить у спів-буття з іншими людьми, ототожнюючи себе з ними й одночасно відокремлюючи власне «Я», знаходячи «все більшу волю від своєї незаданості та для власної визначеності й укорінення в людському співтоваристві» [6, с. 169]. Педагоги, дорослі, з одного боку, задають зразки для наслідування, виступають як майстри, умільці, вчителя, наставники, з іншого боку - організують весь процес спільної художньо-виконавської діяльності дитячого колективу як творчу взаємодію партнерів, рівноправних, але й рівновідповідальних за результат.

Таким чином, у ході аналізу нами були виявлені наступні художньо-педагогічні умови діяльності хорового театру, що визначають у сукупності ефективність формування артистизму дій у підлітків: 1) спрямованість на осягнення підлітком досвіду поліхудожньої, проектно-комунікативної художньо-виконавської діяльності; 2) організація дитячого колективу хорового театру як спів-буттєвої дитячо-дорослої спільності, спрямованої на

становлення кожного підлітка як суб'єкта художньо-виконавської діяльності, взаємодіючого з іншими рівноправними суб'єктами.

Відносно підліткового віку проблема формування артистизму досить актуальна, тому що характеризує спрямованість на розвиток розуміння людиною власного «Я», своїх творчих можливостей, допомагає в рішенні значимих для цього вікового періоду питань розширення й оптимізації спілкування. У підлітка ефективність процесу формування артистизму підкріплюється тим, що емоційні процеси, переживання ще досить яскраво проявляють себе, однак уже можуть бути контрольовані й регульовані самим підлітком. Найважливішим виховним завданням стає створення для підлітка таких художньо-педагогічних умов, у яких формування артистизму відбувається в контексті розвитку ціннісних установок особистості. У художньо-педагогічних умовах хорового театру у якості орієнтирів, що свідчать про ціннісний підхід, виступають значимість художньо-виконавської діяльності, її соціальна й особистісна затребуваність і духовно-змістовна наповненість, а також система організації дитячого колективу хорового театру як педагогічної форми, що культивує принципи гуманістичного виховання особистості в колективі.

Подальші пошуки у контексті зазначеної проблеми ми вбачаємо у формуванні артистизму підлітків в інших формах хорового виконавства та видах творчої діяльності школярів, формування інших творчих якостей засобами хорового виконавства.

Література

1. **Загвязинский В. А.** Педагогическое творчество учителя / Загвязинский В. А. – М. : [б. и.] , 1987. – 37 с.
2. **Булатова О. С.** Педагогический артистизм : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / О. С. Булатова. – М. : Академия, 2001. – 240 с.
3. **Станиславский К. С.** Работа актера над собой / К. С. Станиславский / Собрания сочинений : в 8-ми т. Т. 3. – М. : [б. и.], 1985. – 625 с.
4. **Кривицкая Е.** Хоровой театр Бориса Певзнера / Е. Кривицкая // Музыкальная жизнь. – 2007. – № 4.
5. **Новиков А. М.** Методология художественной деятельности / А. М. Новиков. - М. : Изд-во «Эгвес», 2008. – 72 с.
6. **Слободчиков В. И.** Антропологическая перспектива отечественного образования. Екатеринбург: Издат. отдел Екатеринбург. епархии, 2009. 264 с.

УДК 78.071.2

Л. І. Дашицька

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ІНСТРУМЕНТАЛІСТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

В статтє освещены методические особенности концертмейстерской подготовки студентов-инструменталистов педагогического колледжа. Выявлено специфику аккордеона как аккомпанирующего инструмента. Затронута проблема активизации музыкального мышления, представления, внимания, ритмической свободы, звукопроизношения, баланса звучания студента-аккордеониста в ансамбле с солистом.

Ключевые слова: *аккомпаниатор, аккомпанемент, концертмейстер, ансамбль, солист, инструментальная подготовка.*

The article deals with the methodical peculiarities of the concertmaster training of musical students of the pedagogical college. It describes the qualities of the accordion as an accompanying instrument. The article considers the problem of the activization of musical thinking, attention, rhythmical freedom, articulation, the ensample balance of the accordion students and the soloist in the ensample.